

להם דין עבדים והקב"ה הוא בבחינת מלך עליהם ככתוב (תהלים מז ט):
 "מלך אלקים על גוים", להם אסור להשתמש בשרביטו של מלך,
 לפיכך בן נח ששבת חייב מיתה כדון מורד במלכות.

נמצא כי מזה שהקדים הקב"ה לתת לישראל מצות שבת במרה,
 מוכח שאפילו טרם מתן תורה יש להם דין בניס למקום שמותר להם
 להשתמש בשרביט אביהם, ואין לומר שבאמת יש להם דין עבדים
 למקום אלא שהקב"ה מחל על כבודו, שהרי קיי"ל (קידושין לב): "מלך
 שמחל על כבודו אין כבודו מחול", ועל כרחך שיש להם דין בניס
 למקום אפילו לפני מתן תורה, ושוב בטלה טענת המלאכים שראוי
 לתת להם את התורה מדינא דבר מצרא, שהרי אצל אב שמוכר שדהו
 לבניו לא שייך דינא דבר מצרא. ויש לומר שמטעם זה הוסיף משה
 יום אחד מדעתו שמתן תורה יחול דוקא בשבת קודש, כמבואר בגמרא
 (שבת פז): "בשבת ניתנה תורה לישראל". כדי לעורר ענין זה שירשאל
 נקראים בניס למקום בזכות שמירת שבת, ושוב לא יבואו המלאכים
 בטענה שראוי לתת להם את התורה מדינא דבר מצרא.

הקב"ה בבחינת אב שחייב ללמד בנו תורה

ונראה להרחיב בזה עוד, על פי מה שמצינו בירושלמי (ריה פ"א ה"א)
 שהקב"ה מקיים תורתו:

"בנוהג שבעולם מלך כשר וזם גזור גזירה, רצה מקיימה רצה
 אחרים מקיימים אותה, אבל הקב"ה אינו כן אלא גזור גזירה
 ומקיימה תחילה, מאני טעמא (ויקרא כב ט) ושמויו את משמרתה
 אני ה', אני הוא ששמרתה מצותיה של תורה תחילה".

והנה שנינו בגמרא (קידושין כט): "תנו רבנן, האב חייב בבנו ללמוד
 ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות". ובגמרא (שם)
 יליף שהאב חייב ללמד את בנו תורה מדכתני: "ולמדתם אותם את
 בניכם". נמצא כי מאחר שהקב"ה מקיים את התורה, אם כן מצד הדין
 הוא צריך ללמד את בניו בני ישראל תורה, וכמו שתקנו חז"ל לברך
 בברכת התורה: "המלמד תורה לעמו ישראל". דקדקו לומר: "המלמד"
 בלשון הורה, כי הקב"ה החונן לאדם דעת מלמד אותנו טעמים חדשים
 בתורה בכל יום, כדי לקיים המצוה שהאב חייב ללמד בנו תורה.

מאמר טו

העוסק בחלק הנסתר שבתורה הוא בבחינת בן

ונראה לבאר עוד דברי רבינו האריז"ל רמז הפסוק: "עלית למרום
 שבית שבי" - שב"י נטריקון שימעון ב"ן יוחאי, לפי ביאור הסמיכות
 חכמים שנתעבר משה עם נשמת רשב"י כדי לנצח את המלאכים
 שביקשו לקבל את התורה, על פי מה שכתב בשפתי מהרי"ש ענגול
 (ריש פר' בראשית) ליישב טענת המלאכים שראוי לתת להם התורה
 מדינא דבר מצרא, לפי מה שכתבו הפוסקים שהמוכר שדהו לבנו אין
 לבר מצרא שום טענה, כי מצד "ועשית הישר והטוב" אדרבה זהו
 הישר והטוב שישאר השרה בנחלת בנו, [ענין בש"ך (ח"י"מ סי' קעה ס"ק ל)
 שנשאר בדין זה בצריך עיון, אבל בבאר היטב (שם ס"ק נט) הוכיח שכן
 הוא הדין], מעתה כיון שירשאל נקראים בניס למקום ככתוב (ויכ"ד
 א): "בניס אתם לה' אלקיכם", שוב אין למלאכים טענה דבר מצרא.

יומתק לבאר בזה מה שמצינו בגמרא (שבת פז): כי מצות שבת במרה
 נצטוו קודם מתן תורה, וצריך ביאור מה נשתנה מצות שבת שהקדים
 הקב"ה לתת לישראל לפני כל מצוות התורה; ויש לומר כי על תירוצו
 זה שאין למלאכים טענת בר מצרא משום שירשאל יש להם דין בניס
 למקום, יש מקום לבעל דין לטעון כי רק אחרי שקיבלו את ישראל את
 התורה יש להם דין בניס למקום, אבל לפני שקיבלו את התורה אין
 להם דין בניס, ואם כן חזרה טענת המלאכים למקומה, כי טרם
 שניתנה תורה לישראל ראוי לתת להם את התורה מדינא דבר מצרא.
 לכן הקדים הקב"ה לתת את השבת לישראל במרה לפני מתן תורה,
 כי משבת מוכח שיש להם דין בניס למקום מצד שורש נשמתם אפילו
 לפני מתן תורה.

ענין זה יש ללמוד ממה שכתבו החיד"א בראש דוד (פרי אמור) והבני
 יששכר (סיין מאמר ב סי' ו'), טעם על מה דקיי"ל (סנהדרין נח): "בן נח
 ששבת חייב מיתה", כי שבת הוא שרביטו של מלך שבו שבת הקב"ה
 מכל מלאכתו אשר עשה, ככתוב (בראשית ב א): "וזשבות ביום השביעי
 מכל מלאכתו אשר עשה". וקיי"ל (סנהדרין כב): המשתמש בשרביטו של
 מלך חייב מיתה כדון מורד במלכות. לכן ישראל שיש להם דין בניס
 למקום ככתוב: "בניס אתם לה' אלקיכם, ניתנה להם מצות שבת כי
 להם מותר להשתמש בשרביט אביהם הוא הקב"ה, אבל גוים שיש

בתרגום ללשון הקודש:

"כי לי בני ישראל עבדים וגו'... ישראל קרויים להקב"ה עבדים ככתוב עבדי הם, וקרויים בנים ככתוב בנים אתם לה' אלקיכם. בזמן שהאדם יודע את הקב"ה בדרך כלל, אז הוא נקרא עבד שעובד מצוות אדונו, ואין לו רשות לחפש בגניזו ובסודות ביתו. בזמן שהאדם יודע את הקב"ה בדרך פרט, אז הוא נקרא בן אהוב שלו כבן שמחפש בגניזו ובסודות ביתו. ואע"ג שנקרא בן בכור להקב"ה ככתוב בני בכורי ישראל, לא יוציא עצמו מכלל עבד לעבוד לאביו בכל העבודות שהם לכבוד אביו, וכך צריך כל אדם להיות לגבי אביו בן שמחפש בגניזו ולדעת סודות ביתו ולהשתדל אחריהם, ולהיות לגבי אביו גם בבחינת עבד... מי שמשתדל בתורה לדעת את הקב"ה והסודות שלו נקרא בן להקב"ה".

נמצינו למדים מזה, כי מה שזכו ישראל להיות בנים למקום, הוא מצד היותם עוסקים בתורת הנסתר כבן שמחפש בגניזו אביו. ויש לומר בזה פרפרת נאה, דהנה מבואר בוזהר הקדוש (אדרא זוטא פר' האיני רפ"ו) כי ביום פטירת רשב"י מן העולם נתן רשות לתלמידו רבי אבא לכתוב הסודות בוזהר הקדוש כדי שלא תשתכח מישראל. והנה ידוע שאין שום דבר במקרה אלא הכל בהשגחת המשגיח, וראוי להתבונן מה שנבחר דוקא תנא בשם רבי אבא לכתוב סודות התורה לזרות עולם. לפי האמור יש לומר כי היות שהעסק בתורת הנסתר הוא רק משום שישראל הם בנים לאביהם שבשמים, לכן בחר הקב"ה תנא בשם רבי אבא לרמוז שהקב"ה הוא בבחינת אב לישראל, לכן להם נאה לחפש בגניזו אביהם ולעסוק בתורת הנסתר.

אמור מעתה יתבאר היטב מה שטענו המלאכים: "תנה הודך על השמים" מדינא דבר מצרא, כי המה ראו רוב בני אדם שמסוגלים לעסוק רק בחלק הגללה שבתורה, אם כן יש להם דין עבדים למקום ולא בנים, לכן באו בטענה שראוי לתת להם את התורה מדינא דבר מצרא. מה עשה משה רבינו נתלבש בנשמת רשב"י אשר לו ניתנה רשות מן השמים לגלות לישראל ריזן דריזן סתרי התורה, ומצד תורה

מעתה יש לומר שמטעם זה הקדים הקב"ה לתת את השבת לישראל במרה עוד טרם מתן תורה, כדי לגלות לכל באי עולם כי עוד לפני מתן תורה יש לישראל דין בנים למקום שמותרים להשתמש בשרביט אביהם, ומכיון שישראל הם בנים למקום הרי חיובא רמיא על הקב"ה ללמדם תורה, ושוב אין למלאכים טענה שהם רוצים לקבל את התורה, כי מי זה אשר יעיז למנוע מהקב"ה מלקיים תורתו. וזהו ג"כ הטעם שהקב"ה בחר לתת את התורה לישראל דוקא בשבת, כי שבת ותורה קשורים זה בזה בקשר אמיץ כל ימות, שהרי משבת מוכח שיש לישראל דין בנים למקום, ומטעם זה נתן להם הקב"ה ג"כ את התורה כדי לקיים בזה המצוה שהאב חייב ללמד את בנו תורה.

עסק התורה בנגלה בבחינת עבד ובנסתר בבחינת בן

והנה מבואר בוזהר הקדוש (פר' בדר קיא:) שכלל ישראל יש להם שתי בחינות לגבי הקב"ה, כי מצינו שנקראים עבדים למקום ככתוב (ויקרא כה נה): "כי לי בני ישראל עבדים הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". ומצינו שנקראים בנים למקום ככתוב (דברים י' א): "בנים אתם לה' אלקיכם". ומבאר הוזה"ק כי בזמן שישראל עוסקים בתורה בדרך נגלה ועובדים את ה' בדרך כלל בקיום כל המצוות הם בבחינת "עבדים", אבל כשעוסקים בגניזו נסתרות שבתורה כבן שמחפש בגניזו אביו להבין כל מצוה בדרך פרט יש להם דין בנים למקום. וזה לשונו:

"כי לי בני ישראל עבדים וגו'... אקרון ישראל לקוב"ה עבדים דכתיב עבדי הם, ואקרון בנים דכתיב בנים אתם לה' אלקיכם. בזמנא זידע ליה בר נש באורח כלל כדין אקרי עבד דעביד פקודיה דמאריה, ולית ליה רשו לחפשא בגניזו ובריזן דביתיה. בזמנא זידע ליה בר נש לקוב"ה באורח פרט, כדין אקרי בן רחומא דיליה כבן דחפיש בגניזו ובריזן דביתיה. ואע"ג דאקרי בן ברא בוכרא לקוב"ה כד"א (שמות ד') בני בכורי ישראל, לא יפוק גרמיה מכללא דעבד למפלח לאביו בכל פולחנין דאינון יקרא דאביו, והכי אצטרך לכל בר נש למהוי לגבי אביו בן לחפש בגניזו ולמנדע ריזן דביתיה ולאשתדל אבתריהו, ולמהוי לגבי אביו עבד... מאן דישתדל באורייתא למנדע ליה לקב"ה ובאינון גניזו דיליה אקרי בן לקב"ה".

לעילא אפילו בלי אתערותא דלתתא, כמאמרם (שבת י:): "אמר ליה הקב"ה למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל". וביאר באוהב ישראל (ליקוטין) ענין התואר "מתנה טובה" על השבת יותר משאר המצוות, כי מצות שבת ניתנה במתנה טובה לכל ישראל, שיכולים לזכות לאור השבת אפילו בלי אתערותא דלתתא. נמצא כי בשבת מתגלה באתערותא דלעילא שישאל האם בנים למקום שמתרים להשתמש בשרביט אביהם, הנה זמנא הוא דקגרים לעסוק אז בתורת הקבלה כבן שמחפש בגנוי אביו. [ועיין לקמן שבארנו בזה מאמר רשב"י: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה"].

הנסתר הרי נקראים בנים למקום, ושוב אין למלאכים טענת בר מצרא שהרי בן אצל אביו קודם לכל אפילו לפני הבר מצרא.

הנה כי בן מבואר היטב אשר רמו לנו רבינו האריז"ל בפסוק אשר נאמר על עליית משה רבינו למרום לקבל את התורה: "עלית למרום שבת שבי" - שב"י נוטריקון ש'מעון כ"ן יוחאי, כי כשעלה משה למרום שבה את התורה מהמלאכים שבאו בטענת בר מצרא, ומפרש איך שבה את התורה מהם על ידי שב"י - ש'מעון כ"ן יוחאי, שנתערב משה בשמת רשב"י בעל תורת הסוד, כי ממנו מוכח שיש לישראל דין בנים שמחפשיין בגנויאי דמלכא ואצל בן ליכא טענת בר מצרא.

"מה שבת לה, קודש אוף רבי שמעון שבת לה, קודש".

יומתק לבאר בזה מה שמצינו בזהר הקדוש (פרי נשא קמ"ד), כי רשב"י נקרא בתואר שבת שכל ששת ימות החול מתברכין ממנו:

"רבי יהודה קארו ליה שבת דכלהו שיתא מניה מתברכין,
שכתוב (שמות כ) שבת לה, קדש לה, מה שבת לה, קודש,
אוף רבי שמעון שבת לה, קודש".

יש לומר הביאור בזה, כי כמו שמשבת קודש מוכח שישראל יש להם דין בנים למקום שמותרים להשתמש בשרביט אביהם, כן בזכות רשב"י שגילה לישראל תורת הנסתר, יש לישראל דין בנים למקום שמחפשים בגנוי נסתרות אביהם. בדרך זו יש לבאר מה שמבואר בדברי רבינו האריז"ל (פרי עץ חיים שער השבת סוף פרק כב) כי בשבת קודש ראוי לעסוק בתורת הקבלה:

"טוב ללמוד בשבת קבלה כמו שהיו נוהגים הקדמונים,
והטעם הוא כי הקבלה בעולם האצילות אשר הוא משפיע
בתחתונים כיום השבת, והנה עולם האצילות הוא קודש גמור
אשר אין שם קלופה כלל, וזה רמוז בפסוק ה'שתחוו ל'י'
ב'יהדת ק'ודש ר"ת קבל"ה".

לפי האמור יש לומר הביאור בזה, כי היות שלפי המבואר רק מי שהוא בבחינת בן מותר לו לעסוק בתורת הנסתר, מי הוא זה אשר יעזי להאמין על עצמו שהוא בבחינת בן שראוי לחפש בגנוי דמלכא. אמנם בשבת קודש שהקב"ה נתן את השבת לכל ישראל באתערותא